

Θοδωρής Καπετανάκης
Τα Αρχοντικά της Μυτιλήνης:
Μια κριτική ματιά στο σήμερα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

*Τα Αρχοντικά της Μυτιλήνης: Μια κριτική ματιά στο σήμερα.
Ιδιαίτερες περιπτώσεις μελέτης.*

Υλοποίηση : Θοδωρής Καπετανάκης
Πτυχιακή Εργασία

Επίβλεψη: Νάσια Χουρμουζιάδη

Ακαδημαϊκό Έτος: 2016-2017
ΜΥΤΙΛΗΝΗ | Σεπτέμβριος 2017

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ | Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	8
Κεφάλαιο Πρώτο:.....	9
Σύντομη παρουσίαση της ιστορικής & αρχιτεκτονικής εξέλιξης των αρχοντικών της Μυτιλήνης.....	9
1.1 Περὶ Αρχοντικών.....	9
1.2 Περὶ Αρχόντων.....	11
1.3 Περὶ Αρχιτεκτονικής & Διακόσμησης.....	11
Κεφάλαιο Δεύτερο :.....	14
Αρχοντικά του παρελθόντος που επιβιώνουν στο σήμερα.....	14
2.1 Τέσσερα Αρχοντικά - Τέσσερις ιστορίες.....	15
2.1.1 Αρχοντικό Παναγιώτη Βαμβούρη.....	16
2.1.2 Αρχοντικό Θρ. Αλεπουδέλη.....	20
2.1.3 Αρχοντικό Χαλήμ Μπέη - Δημοτική Πινακοθήκη Μυτιλήνης.....	23
2.1.4 Αρχοντική κατοικία Βενλή 40 χρόνια κλειστή.....	26
Τρίτο Κεφάλαιο :.....	28
Λίγα λόγια για το Ντοκιμαντέρ.....	28
3.1 Όταν το Ντοκιμαντέρ έκανε πρεμιέρα.....	29
-Τα πρώτα βήματα.....	29
3.1.1 «Οι Πρωτοπόροι Αδελφοί Lumiere».....	29
3.1.2 « Ο Νανούκ του Βορρά».....	29
3.1.3 « ΣΙΝΕ - ΜΑΤΙ».....	30
3.1.4«THE MAN WITH MOVIE CAMERA».....	31
Τέταρτο Κεφάλαιο :.....	32
Η ταινία «Μεταμορφώσεις του Αναλλοίωτου».....	32
4.1 Προσωπικές Σκέψεις & Συνεντεύξεις.....	32

4.1.1 Αρχοντική κατοικία του Παναγιώτη Βαμβούρη.....	32
4.1.2 Αρχοντική κατοικία του Θρ. Αλεπουδέλη.....	33
4.1.3 Αρχοντική κατοικία του Χαλήμ Μπέη (Δημοτική Πινακοθήκη Μυτιλήνης).....	34
4.2 Σενάριο.....	35
ΤΙΤΛΟΣ: «Μεταμορφώσεις Του Αναλλοίωτου».....	35
ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ: «Διαφορετική Εποχή & Ακόμα Λάμπουν».....	35
4.2.1 Ορολογίες:.....	37
4.3 Διαδικασία & Τεχνική Υλοποίησης.....	38
• Σκηνοθεσία :.....	38
• Μοντάζ :.....	38
• Συνεντεύξεις :.....	38
• Σχετικά με τον ήχο:.....	39
• Εξοπλισμός:.....	40
4.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	40
Προβληματισμοί και προσωπική εμπειρία:.....	41
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	42
Διαδικτυακές πηγές.....	43

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Λίγες προσωπικές σκέψεις με πολλές ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης των σπουδών μου στο Τμήμα "Πολιτισμική Τεχνολογία & Επικοινωνία" της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αιγαίου κατά το ακαδημαϊκό έτος 2016/2017. Το θέμα που πραγματεύεται, αποτελεί μέρος των επιστημονικών μου ενδιαφερόντων τόσο στο θεωρητικό του επίπεδο όσο και στο δημιουργικό του, συνδυάζοντας την έρευνα με την δημιουργία ενός οπτικοακουστικού έργου με τη μορφή ενός ντοκιμαντέρ με ιστορικά στοιχεία και κοινωνικές προεκτάσεις.

Την επιστημονική καθοδήγηση για την εκπόνηση της εργασίας μου είχα την τύχη να αναλάβει η Καθηγήτρια Νάσια Χουρμουζιάδη. Την ευχαριστώ θερμά για την απεριόριστη εμπιστοσύνη που μου έδειξε σε όλη τη διάρκεια της μελέτης μου, και για τη δυνατότητα και την ελευθερία που μου έδωσε να προσεγγίσω το θέμα της εργασίας σύμφωνα με τη δική μου οπτική, αλλά πάντα με τις υποδείξεις και τις καίριες παρεμβάσεις της.

Τις θερμότερες ευχαριστίες μου οφείλω σε όσους συνέβαλαν με κάποιο τρόπο στην εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας. Πολλοί ήταν εκείνοι που συζήτησαν μαζί μου, εξέθεσαν τις απόψεις τους, διευκόλυναν την έρευνά μου με την παροχή πληροφοριών και αρχειακού υλικού σχετικά με τα αρχοντικά σπίτια της πόλης της Μυτιλήνης. Ανάμεσά τους ξεχωρίζω τους χαρακτήρες του ντοκιμαντέρ μου: Παναγιώτης Βεκρής, Λιάνα Γιαλούση, Κω/νος Ιωάννου, Elgiz Can, Νίκη Ελευθεριάδη. Ευχαριστώ θερμά για την βοήθεια και την στήριξη τους : Μίλτος Λυμπερής, Elgiz Museum, Lesvion Hotel, Δημοτική Πινακοθήκη Μυτιλήνης. Τέλος ευχαριστώ την οικογένεια μου και τους φίλους μου.

Αισθάνομαι ότι όλοι μου έδωσαν κάτι θετικό για το παρόν, για το μέλλον!

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θέμα, στόχοι και προσδοκίες

Αυτό που κάνει τη Μυτιλήνη να ξεχωρίζει από οποιαδήποτε άλλη πόλη της Ελλάδας είναι τα αρχοντικά της. Το καθένα με διαφορετικό αρχιτεκτονικό στυλ και ιστορία, τα περισσότερα όμως μέσα σε όμορφους κήπους, αποκαλύπτουν με τον καλύτερο τρόπο τη Μυτιλήνη του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα, τη Μυτιλήνη της Βιομηχανικής επανάστασης. Οι εμπορικές συναλλαγές των κατοίκων της πόλης με την Οθωμανική αυτοκρατορία, τη Ρωσία, την Αίγυπτο, και με την Ευρώπη δεν έφεραν στη Λέσβο μόνο οικονομικό πλούτο, αλλά και πολιτισμικές επιρροές, που αποτυπώθηκαν στα αρχοντικά τους, στα εργοστάσια και στα βιομηχανικά κτήρια, στον καθημερινό τρόπο ζωής, στις επιδόσεις τους στα γράμματα και τις τέχνες, καθώς και στην κοινωνική οργάνωση.

Η ιστορία των αρχοντικών δεν έχει τελειώσει ακόμα, τουλάχιστον όχι των περισσότερων. Είναι ακόμα εδώ να ομορφαίνουν την πρωτεύουσα της Λέσβου, να κεντρίζουν λίγο περισσότερο την φαντασία μέσα στην πεζή καθημερινότητα, να γοητεύουν τους ανθρώπους που τα αντικρίζουν και στέκονται να τα χαζέψουν. Αποτελούν συνδεδετικό κρίκο της αλυσίδας που ενώνει το παρελθόν με το παρόν. Βγαλμένα λοιπόν από μια άλλη εποχή αυτά τα ίδια, και όχι οι κάτοχοί τους, έχουν φτιάξει την δική τους ιστορία, κληρονομιά αναλλοίωτη στο χρόνο, και κάπως έτσι θα συνεχίσουν να ενώνουν την αλυσίδα του παρόντος με το μέλλον.

Με γνώμονα όσα συνοπτικά προαναφέρθηκαν, η παρούσα εργασία επιχειρεί να αναδειξει ενδιαφέρουσες πτυχές της σύγχρονης ζωής και υπόστασης των αρχοντικών της Μυτιλήνης, μέσα από τέσσερις χαρακτηριστικές περιπτώσεις σημαντικότητας για την ιστορία της πόλης αρχοντικών. Οι περιπτώσεις αυτές συνθέτουν όχι μόνο διαφορετικές όψεις της σχέσης των αρχοντικών με το σήμερα, αλλά αποτελούν την πιο δυνατή μαρτυρία ότι τα αρχιτεκτονικά μνημεία του παρελθόντος διατηρούν ζωντανό τον ιστορικό, μνημειακό τους χαρακτήρα και ανακαλούν στη μνήμη μας το μεγαλείο του παρελθόντος, όταν έχουν λόγο ύπαρξης στο παρόν, και ελπίδα για επιβίωση στο μέλλον.

Η επιλογή των συγκεκριμένων αρχοντικών δεν είναι τυχαία, αλλά αποτελεί το καταστάλαγμα της πρωτογενούς έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εργασίας με σκοπό τη γνωριμία με τους σημερινούς κατοίκους ή ενοίκους τους και τη συζήτηση μαζί τους, κάτι που οδήγησε σε χρήσιμα συμπεράσματα για τη διαχρονική σχέση που έχει αναπτυχθεί ανάμεσα στους ανθρώπους και τα ιδιαίτερα αυτά αρχιτεκτονήματα, είτε πρόκειται για απογόνους μεγάλων οικογενειών του παρελθόντος είτε για νέους ιδιοκτήτες που

επιχειρούν μέσα από την επανάχρηση και την αξιοποίησή τους στο πολιτισμικό περιβάλλον, να τα διατηρήσουν ζωντανά εντάσσοντάς τα στη ζωή της πόλης.

Διάρθρωση της εργασίας

Η εργασία χωρίζεται σε δύο βασικά μέρη :

- α) Στο Θεωρητικό μέρος, που περιλαμβάνει τη σύντομη παρουσίαση της ιστορικής εξέλιξης και της βασικότερης αρχιτεκτονικής τυπολογίας των αρχοντικών της Μυτιλήνης, καθώς και την παρουσίαση των τεσσάρων χαρακτηριστικών παραδειγμάτων, καθένα από τα οποία, αντιπροσωπεύει ουσιαστικά μια ξεχωριστή κατηγορία λειτουργικής χρήσης ή αντιθέτως, εγκατάλειψης, αλλά και αξιοποίησης των κτισμάτων αυτών στη σύγχρονη πραγματικότητα.
- β) Στην πρωτογενή έρευνα και τη δημιουργία ενός ντοκιμαντέρ ιστορικοκοινωνικού περιεχομένου, το οποίο αποτελεί την οπτικοποίηση της αφηγηματικής ανάπτυξης του Θέματος. Το ντοκιμαντέρ έχει τον τίτλο "Μεταμορφώσεις του Αναλλοίωτου".

Η τεχνική του σεναρίου και η Θεωρητική προσέγγιση του ντοκιμαντέρ μέσα από τη Βιβλιογραφία περιγράφονται στο α΄ μέρος της εργασίας (Θεωρητικό), το οποίο αποτελείται από 4 κεφάλαια :

1. Σύντομη παρουσίαση της ιστορικής & αρχιτεκτονικής εξέλιξης των αρχοντικών της Μυτιλήνης.
2. Αρχοντικά του παρελθόντος που επιβιώνουν στο σήμερα.
3. Λίγα λόγια για το Ντοκιμαντέρ
4. Η ταινία «Μεταμορφώσεις του Αναλλοίωτου»

Το β΄ μέρος περιλαμβάνει το ντοκιμαντέρ «Μεταμορφώσεις του Αναλλοίωτου» το οποίο, καταγράφεται σε σκληρό δίσκο που συνοδεύει την παρούσα εργασία.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την καταγραφή των συμπερασμάτων στον επίλογο.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να αναδείξει ιδιαίτερες πτυχές της σύγχρονης ζωής και υπόστασης των αρχοντικών της Μυτιλήνης, μέσα από τέσσερις χαρακτηριστικές περιπτώσεις σημαντικότεων για την ιστορία της πόλης αρχοντικών. Περιλαμβάνει δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται συνοπτικά η ιστορική εξέλιξη και η αρχιτεκτονική τυπολογία των αρχοντικών της Μυτιλήνης, και αναλύονται τέσσερα χαρακτηριστικά παραδείγματα, μέσα από τα οποία μπορεί κανείς να αντιληφθεί τη σχέση αλληλεπίδρασης που αναπτύσσεται μεταξύ του αρχοντικού και του ιδιοκτήτη του, είτε με τη μορφή της ανάδειξης και της επανάχρησης, άρα και της ένταξής τους στη ζωή της σύγχρονης πόλης, είτε της ολοκληρωτικής εγκατάλειψής τους στο σήμερα. Η πρωτογενής πολύμηνη έρευνα πάνω στο θέμα αυτό, οδήγησε στη δημιουργία ενός ιστορικοκοινωνικού ντοκιμαντέρ με τίτλο "Μεταμορφώσεις του Αναλλοίωτου", το οποίο αποτελεί την οπτικοποίηση της αφηγηματικής ανάπτυξης του θέματος. Η τεχνική του σεναρίου και η θεωρητική προσέγγιση του ντοκιμαντέρ μέσα από τη μελέτη της Βιβλιογραφίας περιλαμβάνονται στο πρώτο μέρος της εργασίας. Το ίδιο το ντοκιμαντέρ διάρκειας 27 λεπτών, έργο εξολοκλήρου παραγόμενο από τον υπογράφο, αποτελεί το δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας.

Κεφάλαιο Πρώτο:

Σύντομη παρουσίαση της ιστορικής & αρχιτεκτονικής εξέλιξης των αρχοντικών της Μυτιλήνης.¹

1.1 Περί Αρχοντικών

Οι αστικές κατοικίες που κτίστηκαν στην Μυτιλήνη μετά το 1850 δεν παρουσιάζουν συνέχεια του μακροχρόνια εξελιγμένου αρχιτεκτονικού προτύπου της τουρκοκρατίας. Αντίθετα, χαρακτηρίζονται από ένα άνοιγμα προς τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Παράλληλα, η εμφάνισή τους συνδέεται με τη ραγδαία ανάπτυξη της Λέσβου που σημειώνεται την ίδια εποχή και που αποδίδεται σε ένα πλέγμα ιστορικών γεγονότων με κυριότερα τα προνόμια που εξασφάλισε ο υπόδουλος ελληνισμός ως αποτέλεσμα των ρωσοτουρκικών πολέμων. Η Μυτιλήνη εξελίσσεται σταδιακά σε σημαντικό εμπορικό και τραπεζικό κέντρο αναπτύσσοντας τη ναυσιπλοΐα, τη Βιομηχανία και το εμπόριο λαδιού, ενώ πλήθος προξενικών αρχών, ταχυδρομικών γραφείων και εμπορικών οίκων, ξένων και ελληνικών, κάνουν την εμφάνισή τους. Το νησί αποκτά σχέσεις με προηγμένα κέντρα της Ανατολής, όπως τη Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη, ενώ η επαφή της με τη Δύση θα επηρεάσει την οικονομία της αλλά και την κοινωνία με νέες αξίες, δομές και αισθητικά ρεύματα που αποτυπώνονται στον τρόπο ζωής, την τέχνη και την αρχιτεκτονική.

Τα αρχοντικά που έχτισαν οι αστοί στη διάρκεια του 18ου και 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου αποτέλεσαν ένα τρόπο επίδειξης του πλούτου που συσσωρεύσαν από το εμπόριο και τη ναυτιλία. Κοσμοπολίτες όπως ήταν, συνδύασαν την κλασική ελληνική αρχιτεκτονική με στοιχεία της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής. Γι' αυτό και η Μυτιλήνη το 19ο αι., μοιάζει με ευρωπαϊκή κωμόπολη. Στην μελέτη των αστικών μεγάρων εντοπίζονται τριών ειδών κτίρια. Στην πρώτη κατηγορία κατοικιών (1850-1885) ανήκουν σπίτια που κτίζονται από την άρχουσα τάξη των γαιοκτημόνων (οικία Κοντή Βουρνάζου, Χαλήμ Βέη, Δουκάκη Κουκλέλη κ.α.) με δύο ορόφους κύριας κατοικίας και υπόγειο χώρο βοηθητικών λειτουργιών. Οι υγροί χώροι (πλυσταριό, χώρος υγιεινής) βρίσκονται συνήθως σε ανεξάρτητα κτίσματα στον κήπο. Η ζωή της οικογένειας κυλά στο υπόγειο (ισόγειο προς τη πλευρά του εσωτερικού κήπου) όπου η κουζίνα τα κελάρια, τα δωμάτια των υπηρετών κ.α. οι επίσημοι χώροι

1. Για το 1^ο κεφάλαιο (ιστορική και αρχιτεκτονική παρουσίαση) ενδεικτική Βιβλιογραφία: Σωτηρίου -Δωροβίνη 2001 α , 5-30. Σωτηρίου -Δωροβίνη 2001 β, 60-85. Σιφναίου 1996, 308.

υποδοχής (σαλόνια, τραπεζαρία) βρίσκονται στον τελευταίο όροφο και έφεραν εσωτερική διακόσμηση με τοιχογραφίες. Η απόληξη των κτιρίων γινόταν με απλή τετράριχτη στέγη που διασώζεται σε ελάχιστες κατοικίες αφού με την αλλαγή του αιώνα αντικαταστάθηκε με σοφίτα.

Στη δεύτερη κατηγορία κατοικιών (1885-1900) ανήκουν αυτές που ανεγείρονται από τη νέα αριστοκρατία εμπόρων και επιχειρηματιών με δραστηριότητες σε πλούσιες παροικίες του εξωτερικού (Αίγυπτο, Σμύρνη, Ρωσία κ.α.). Χώροι οικοδόμησης είναι τώρα τα προάστια της πόλης (Μακρύς Γιαλός, Ακλειδιού) ή χώροι γύρω από το Κάστρο. Η τριώροφη κατοικία της προηγούμενης περιόδου αναδιοργανώνεται εσωτερικά σε 4 επίπεδα με την προσθήκη της σοφίτας όπου διέμενε το υπηρετικό προσωπικό και με αυστηρό πλαίσιο λειτουργιών ανά επίπεδο. Έτσι, στο υπόγειο (χαμηλωμένο ισόγειο) συγκεντρώνονται όλες οι βοηθητικές λειτουργίες και η καθημερινή διαβίωση της οικογένειας (κουζίνα, πλυσταριό). Το υπερυψωμένο ισόγειο αποκτά αποκλειστικά επίσημο χαρακτήρα με χώρους υποδοχής όπως σαλόνια και τραπεζαρία ενώ ο δεύτερος όροφος περιλαμβάνει αποκλειστικά υπνοδωμάτια. Στον εκτεταμένο περιβάλλοντα χώρο συνήθως υπάρχουν ο λαχανόκηπος, ο οπωρώνας, το αμπέλι, η στέρνα, το αμαξοστάσιο, το σπίτι του αμαζά και του κηπουρού κ.α. Η αρχιτεκτονική αυτής της περιόδου ανάγεται σε ευρωπαϊκά πρότυπα του Second Empire, Beaux-Arts, νεοκλασικισμού ώστε να αποκληθούν δικαιολογημένα «αστικά μέγαρα».

Στην τρίτη κατηγορία κατοικιών (γύρω στα 1900) ανήκει ένας τύπος κατοικίας με ευρύτατη διάδοση. Στον επίσημο όροφο συνυπάρχουν οι χώροι υποδοχής που περιορίζονται σε τρεις (σαλόνι, μεγάλο χωλ και τραπεζαρία) με τους χώρους καθημερινής διαβίωσης της οικογένειας (κουζίνα και καθημερινό). Ο νέος τύπος χαρακτηρίζεται από την απομάκρυνση από τα κλασικιστικά πρότυπα της συμμετρίας και ιεραρχίας που προσέδιδαν μεγαλοπρέπεια. Αντίθετα η αλληλοδιείσδυση των όγκων, η έντονη κλίση στη στέγη, η ασυμμετρία εκφράζει το στυλ picturesque (γραφικό), ένα ευρωπαϊκό κίνημα που έβλεπε το αρχιτεκτόνημα ως στοιχείο του ευρύτερου φυσικού και ιστορικού περιβάλλοντος. Τέλος, τα οικήματα της εποχής είχαν ευρύχωρες ταρατσες και τα μπαλκόνια, περιτριγυρισμένα από περιποιημένους κήπους με πεύκα και διακόσμηση από μαρμάρινα σιντριβάνια. Επίσης το εσωτερικό των οικημάτων ανέδιδε άνεση και ηρεμία, στολισμένο με έπιπλα γαλλικού τύπου σε στυλ Λουδοβίκου 15ου και 16ου αι. Θεωρούνταν πως ο κήπος ήταν η προέκταση της κοινωνικής ζωής.

1.2 Περί Αρχόντων

Τα αρχοντικά αποτέλεσαν ισχυρό μέσο επίδειξης του πλούτου που συσσωρεύονταν από το εμπόριο και τη ναυτιλία. Τα αρχοντικά ήταν όμως, πάνω απ' όλα, σπίτια που κατοικούντο από άρχοντες, από μια κοσμοπολίτικη αστική τάξη που παρήγαγε πλούτο (παραγωγή, εμπόριο, ναυτιλία, τράπεζες) συναναστρεφόμενη μ' όλον τον κόσμο. Στα σπίτια αυτά, στη Σουράδα, στ' Ακλειδιού, στον Μακρύ Γιαλό, στο Κιόσκι, ζούσαν οι έμποροι, οι βιομήχανοι και οι εφοπλιστές της εποχής.

Την άρχουσα τάξη συγκροτούν οι μεγαλέμποροι, οι βιομήχανοι και οι τραπεζίτες καθώς και οι γαιοκτήμονες. Όλοι αυτοί είναι οι πρωταγωνιστές της εποχής εκείνης συνιστώντας το λεγόμενο αρχοντοαστικό στρώμα, ένα φαινόμενο που όπως φαίνεται από την ιστορία ανθίζει ιδιαίτερα κατά την περίοδο 1880-1912 και επικρατέστερα τα δώδεκα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Η αστική κοινωνία της εποχής χαρακτηρίζεται από το «άνοιγμα» προς το σύγχρονο κόσμο και ιδιαίτερα τις Ευρωπαϊκές μητροπόλεις, με κύριο γνώρισμά του τον κοσμοπολιτισμό. Οι άνθρωποι εμπνέονται από τα ευρωπαϊκά μηνύματα, γοητεύονται από τις δημιουργίες του δυτικού κόσμου, και κάπως έτσι συγκροτούνται και τα υπέροχα Αρχοντικά της Μυτιλήνης.

1.3 Περί Αρχιτεκτονικής & Διακόσμησης

Τα αρχοντικά είναι επηρεασμένα από διάφορους ρυθμούς. Τα χαρακτηριστικά των κατοικιών αυτών, κοινά γνωρίσματα, εντοπίζονται στη μεγαλοπρέπεια, τη στερεή κατασκευή και τις ξένες αισθητικές αναφορές.

Σε πρώτη φάση επηρεάζονται από τον Βαυαρικό νεοκλασικισμό και τον ρυθμό του μπαρόκ, ή του «Second Empire» και χαρακτηρίζονται από συμμετρία και αυστηρότητα που προσέδιδαν μια ιδιαίτερη μεγαλοπρέπεια στα σπίτια, έτσι ώστε να χαρακτηριστούν δικαιολογημένα «αστικά μέγαρα».

Ο επόμενος τύπος αποκτά ελεύθερα σχήματα, αλληλοδιείσδυση των όγκων, έντονη κλίση στη στέγη, και μια ασυμμετρία που έκφραζε το στιλ «picturesque». Πολλά από τα αρχοντικά της Μυτιλήνης είναι καλοδιατηρημένα και έτσι μπορεί κανείς να θαυμάσει τις τοιχογραφίες, τα ξυλόγλυπτα ταβάνια, τα γύψινα φατώματα τα έπιπλα γαλλικού τύπου σε στιλ Λουδοβίκου 15ου και 16ου, τους πίνακες ζωγραφικής, αλλά κυρίως να γνωρίσει τους τελευταίους πραγματικούς «αρχόντους». Αρκετά από τα υπέροχα αυτά σπίτια, χτισμένα είτε σε προβηγκιανό, Βαυαρικό νεοκλασικό, είτε σε μπαρόκ ρυθμό, έχουν σοφίτες, μαρμάρινες διακοσμήσεις και τζαμωτά, εκπληκτικούς κήπους, μαρμάρινες σκάλες, ζωγραφιστά ταβάνια, τοιχογραφίες και λιθόστρωτα.

Η ποιοτική αρχιτεκτονική που παρουσιάζεται στη Μυτιλήνη μετά το 1850 οφείλεται σε αρχιτέκτονες που σπούδασαν στην Αθήνα και την Ευρώπη, ενώ για λίγα κτίρια τα σχέδια ήρθαν από το εξωτερικό. Πολύ σημαντικός αρχιτέκτονας υπήρξε ο Μυτιληναίος Αργύρης Αδαλής με σπουδές στην Αθήνα και στο Μόναχο, συνεργάτης του Ε. Τσίλερ, που ανέγειρε 30 κατοικίες εκτός από τα δημόσια κτίρια και τις εκκλησίες (1ο Γυμνάσιο, Πρότυπο Πειραματικό Λύκειο Μυτιλήνης, Δημαρχείο, Άγιος Θεράποντας). Σπουδαίος υπήρξε επίσης και ο αρχιτέκτονας Ξενοφών Λάτρης από τη Σμύρνη με σπουδές στη Βαυαρία, ο οποίος κατασκεύασε δύο κατοικίες, ο Ιάκωβος Αριστάρχης από τη Σάμο με σπουδές στη Γαλλία και Αγγλία, ο Μυτιληναίος Ιγνάτιος Βαφειάδης με λαμπρή σταδιοδρομία στη Σμύρνη, ο οποίος ανήγειρε τέσσερις κατοικίες καθώς και οι εμπειρικοί αρχιτέκτονες Δ. Μειϊμάρης και Ι. Φούσκας. Ο ζωγραφικός διάκοσμος πολλών κατοικιών οφείλεται στο σπουδαίο Σμυρναίο ζωγράφο Βασίλη Ιθακήσιο.

Συνήθεις Αρχιτεκτονικοί Ρυθμοί:

1. Second Empire
2. Βαυαρικός Νεοκλασικισμός
3. Αθηναϊκός Νεοκλασικισμός
4. Μπαρόκ

Ορισμένα από τα πιο προβεβλημένα αρχοντικά *της πόλης*

1. Αρχοντικό Παναγιώτη Βαμβούρη
2. Αρχοντικό Χαλίμ Μπέη
3. Αρχοντικό Δουκ. Κουκλέλη
4. Αρχοντικό Γεωργιάδη
5. Αρχοντικό Αθαν. Φαίη/Γρούνα
6. Αρχοντικό Κων. Χατζηστρόφα
7. Αρχοντικό Λου. Γούτου
8. Αρχοντικό Θρ. Αλεπουδέλλη
9. Αρχοντικό Αλ. Βοσάνη
10. Αρχοντικό Απ. Ευστρατίου

Κεφάλαιο Δεύτερο :

Αρχοντικά του παρελθόντος που επιβιώνουν στο σήμερα

Πολλές από τις αρχοντικές κατοικίες της Μυτιλήνης διατηρούνται ζωντανές και δεν αποτελούν μόνο ιστορία που μπορεί να διαβάσει κάποιος μέσα σε ιστορικά και αρχιτεκτονικά βιβλία. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι λειτουργούν ως τοπόσημα σε χαρακτηριστικές συνοικίες της σημερινής πόλης, όπως στο Κιόσκι, τη Σουράδα, την Επάνω Σκάλα και του Ακλειδιού. Μεγαλοπρεπή κτίσματα που κυριαρχούν στο χώρο τους και διατηρούν ζωντανή την ανάμνηση του παρελθόντος τους μέσα από κάποια διαφορετική μορφή του σήμερα. Διαχρονική είναι σχέση που έχει αναπτυχθεί ανάμεσα στους ανθρώπους και τα ιδιαίτερα αυτά αρχιτεκτονήματα, είτε πρόκειται για απογόνους μεγάλων οικογενειών του παρελθόντος είτε για νέους ιδιοκτήτες που επιχειρούν μέσα από την επανάχρηση και την αξιοποίησή τους, να τα διατηρήσουν ζωντανά εντάσσοντάς τα στη ζωή της πόλης.

Ανάλογα λοιπόν, με τη σύγχρονη φυσιογνωμία τους, την αισθητική τους, τη φροντίδα που δέχονται και τη διαφορετική χρήση που εξυπηρετούν, μπορούμε να τα εντάξουμε σε μια από τις παρακάτω αντιπροσωπευτικές κατηγορίες που αποδίδονται σημειολογικά με τις εξής έννοιες :

1. Ανάδειξη
2. Αποστασιοποίηση
3. Επανάχρηση
4. Εγκατάλειψη

- Στην κατηγορία της Ανάδειξης, ανήκουν τα αρχοντικά που οι ιδιοκτήτες τους έχουν την οικονομική δυνατότητα και τη διάθεση να τα συντηρούν διαρκώς και πολλές φορές να τα επαναφέρουν, όπως ήταν πριν ακόμα και από 4 γενιές. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν τα λεγόμενα “ζωντανά” αρχοντικά σπίτια που θυμίζουν περισσότερο μουσεία παρά κατοικίες.
- Στην κατηγορία της Αποστασιοποίησης, οι ιδιοκτήτες για δικούς τους λόγους, άλλοτε από επιλογή και άλλοτε λόγω οικονομικής δυσκολίας δεν βρίσκονται σε θέση να συντηρήσουν πλέον την κατοικία τους. Συναντάμε περιπτώσεις ιδιοκτητών που εξακολουθούν και μένουν για όσο διάστημα είναι ακόμα εφικτό ανάλογα με τις δυνατότητες τους ή που αποστασιοποιήθηκαν κατά κάποιο τρόπο, αποφασίζοντας να μετακομίσουν σε κάποια άλλη κατοικία, πιο κοντά στα πρότυπα των καιρών μας, διατηρώντας όμως την ιδιοκτησία του αρχοντικού τους που ‘υπολειτουργεί’.

- Στην κατηγορία της Επανάχρησης, οι σημερινοί κάτοικοι της πόλης, όπως και ο Δήμος έχουν δώσει σε ορισμένα αρχοντικά μια νέα ταυτότητα και έναν νέο λόγο ύπαρξης. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που κάποια επιχείρηση ή κάποιο επαγγελματικό γραφείο στεγάζεται μέσα σε πρώην αρχοντική κατοικία. Δημόσιες υπηρεσίες καθώς και παιδικοί σταθμοί, η Δημοτική Πινακοθήκη αλλά και το Παλιό Αρχαιολογικό Μουσείο είναι ορισμένα παραδείγματα αρχοντικών με μια άλλη χρήση στο σήμερα.
- Στην κατηγορία της Εγκατάλειψης, η ζωή μεταβάλλεται σε φθορά και η φθορά ίσως κρύβει μέσα της ζωή. Αρχοντικά εγκαταλελειμμένα ή αποδεχόμενα τη μοίρα τους, καθώς βρίσκονται ακόμα όρθια προσπαθώντας να προσαρμοστούν με τον τρόπο τους στο σήμερα. Βέβαια, για κάποιους άλλους αυτά τα αρχοντικά δεν κατάφεραν να επιβιώσουν καταλήγοντας σε σιωπηλά ερείπια. Ίσως. Αφού όλα άλλαξαν γύρω τους, σαν να προτίμησαν να μείνουν κλεισμένα στον εαυτό τους, όμως εξακολουθούν και υπάρχουν, ανασαίνουν και περιμένουν.

2.1 Τέσσερα Αρχοντικά - Τέσσερις ιστορίες

Κάθε μια από τις παραπάνω κατηγορίες είναι μια διαφορετική εκδοχή. Ωστόσο, όλες συνδέονται με το σήμερα, έχοντας ως κοινό άξονα, πέρα από την ιστορική κληρονομιά, τη σύγχρονη καθημερινότητα στην πόλη της Μυτιλήνης. Κάθε μια λοιπόν από τις τέσσερις εκδοχές, προσεγγίζεται στη συνέχεια μέσα από μια χαρακτηριστική περίπτωση που μας επιτρέπει να κατανοήσουμε το πώς και το γιατί επιβιώνουν σήμερα στην πλειονότητά τους τα υφιστάμενα Αρχοντικά, ποια η σχέση τους με τους ανθρώπους στους οποίους ανήκουν, πόσο έντονο είναι το στοιχείο της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο κτίσμα και τον δικό του άνθρωπο ή το αντίθετο. Η οπτική κάθε εκδοχής αποτυπώνεται σε κάθε μια από τις τέσσερις ιστορίες που συνθέτουν το περιεχόμενο του παραγόμενου ντοκιμαντέρ και αφορούν στις αρχοντικές κατοικίες που περιγράφονται εδώ :

2.1.1 Αρχοντικό Παναγιώτη Βαμβούρη

Θέση: Μακρύς Γιαλός

Αρχιτέκτονας: Αδαλής

Ζωγραφικός διάκοσμος: Αγνώστων Σμυρναίων καλλιτεχνών

Χρονολόγηση: 1900

Ιστορικά στοιχεία για τον Παναγιώτη Βαμβούρη:

Ο Παναγιώτης Βαμβούρης (1917) ήταν γόνος παλιάς μυτιληνιάς οικογένειας γαιοκτημόνων και προεστών. Ήδη από την πρώτη περίοδο ο Μιχάλης Βαμβούρης αναφέρεται, ως δημογέροντας (1866), ενώ ο Γεώργιος Βαμβούρης ως κάτοχος μεγάλης ακίνητης περιουσίας (ελαιοκτημάτων) στα Λουτρά. Τα μέλη της οικογένειας αναδείχθηκαν κατά την περίοδο ακμής της Μυτιλήνης σε πλούσιους εμπόρους της διασποράς, όπως ο Σ. Βαμβούρης, έμπορος σιτηρών στη Βάρνα της Βουλγαρίας και ο Ι. Βαμβούρης, Άγγλος υπήκοος στη Ρουμανία. Η καταγωγή της οικογένειας ήταν από τα Πάμφιλα, όπου και διασώζεται, ο προγονικός πύργος (σήμερα ιδιοκτησία Χατζησάββα), ενώ η μητέρα του ήταν γένος Μητρέλια. Ο ίδιος και ο αδελφός του Μιχαήλ μετανάστευσαν νέοι στη Βραΐλα της Ρουμανίας, σε Θείους που ήταν ήδη εγκατεστημένοι εκεί. Ασχολήθηκε με την καλλιέργεια και εμπορία σιτηρών. Κατά την εκεί παραμονή του επισκεπτόταν συχνά τη Βιέννη και το Βουκουρέστι. Επέστρεψε πλούσιος στη Μυτιλήνη, περίπου 50 ετών, και νυμφεύθηκε την κόρη της οικογένειας Μιχαήλ Κούμπα, ανεγείροντας την εξεταζόμενη κατοικία. Διετέλεσε δημογέροντας Μυτιλήνης επί σειρά τεσσάρων θητειών, ανάμεσα στα 1900-1908.

Περιγραφή:

Η κατοικία κτίστηκε στο τότε προάστιο της Μυτιλήνης, το Μακρύ-Γιαλό, σε έκταση δύο στρεμμάτων (παραμένει η αρχική), συνόρευε δε προς την πλευρά της Χρυσομαλλούσας με την εννιά στρεμμάτων ιδιοκτησία του πεθερού του, Μιχαήλ Κούμπα. Η πατρική κατοικία του Παν. Βαμβούρη διασώζεται μέχρι σήμερα στον Κάτω Γιαλό.

Η κατοικία άρχισε να κτίζεται το 1897 και ολοκληρώθηκε το 1900, με αρχιτέκτονα τον Αδαλή. Η κατασκευή κόστισε 5.000 τούρκικες λίρες και χρησιμοποιήθηκε πέτρα Σαμουρσάκ. Η κατοικία παραμένει σε απογόνους της αρχικής οικογένειας. Διατηρείται ακέραιο το αρχικό κτίριο με την αρχική επίπλωση και διακόσμηση.

Μορφολογία:

Το κτίριο συνδυάζει πολλά από τα χαρακτηριστικά του στυλ Second Empire, με την πλούσια έως υπερβολική διακόσμηση, έντονη γλυπτικής υφή, που δημιουργεί μια αίσθηση εντυπωσιασμού.

Το κτίριο αποκτά κίνηση και πλαστικότητα, με την τοποθέτηση ολοκλήρου του μεσαίου τμήματος της πρόσοψης σε εσοχή, ενώ επιχειρείται η απόδοση της προοδευτικής ένταξης του ρυθμού με πιο επεξεργασμένα στοιχεία στα ανώτερα επίπεδα. Έτσι ο μεσαίος όροφος διατυπώνεται με αδρά στοιχεία δημιουργώντας το στιβαρό υπόβαθρο για την προβολή του ρυθμού στον τελευταίο όροφο. Η λιθοδομή, που είναι επεξεργασμένη κατά ζώνες, χρησιμοποιείται για να εκφράσει πιο έντονα το μορφολογικό σύστημα, τον τονισμό των γωνιών του κτιρίου και την πλαισίωση της κεντρικής μορφολογικής ενότητας. Στον όροφο χρησιμοποιούνται διαφορετικού τύπου παραστάδες, με, αδιευκρίνιστο, πλην παραποιημένο, κιονόκρανο.

Τα ανοίγματα φέρουν νεοκλασική πλαισίωση και διαφοροποιούνται ανά επίπεδο (με αυτοματική απόληξη στον κατώτερο όροφο).

Επιπλέον, στην εσοχή επαναλαμβάνεται σε σμίκρυνση και με σκηνογραφικό ύφος η τριπλή διάρθρωση της πρόσοψης μέσω ενός ιδιότυπου "ενετικού παράθυρου".

Μερικά από τα αρνητικά στοιχεία της όλης σύνθεσης αποτελούν: Η έλλειψη των αρμονικών αναλογιών των προτύπων ανάμεσα στον ανώτερο και τον κατώτερο όροφο (ο ανώτερος όροφος δείχνει να έχει μικρότερο ύψος από τον κατώτερο), με επίπτωση στις αναλογίες των ανοιγμάτων του ορόφου. Ο ατυχής συνδυασμός επεξεργασμένου πλαισίου ανοίγματος που συνοδεύεται με ανορθόδοξη θέση αετώματος. Το κτίριο χαρακτηρίζεται από μνημειακό και επιβλητικό ύψος, εξαιτίας του μεγέθους και της ακαδημαϊκής αρχιτεκτονικής του.

Χαρακτηριστικά αρχοντικού:

Η κατοικία οργανώνεται ουσιαστικά στα δύο επίπεδα της κύριας κατοικίας. Οι Βοηθητικοί χώροι βρίσκονταν σε πτέρυγα του επίσημου ορόφου, ενώ η σοφίτα χρησιμοποιήθηκε πάντοτε σαν αποθηκευτικός χώρος. Υπόγειο υπάρχει μόνο κάτω από την πτέρυγα και σ' αυτό βρίσκονταν τα κελάρια και η καρβουναποθήκη. Η κατοικία διατάσσεται σε τετραγωνικό περίγραμμα, πλευρικά του οποίου σχηματίζεται μικρή τετραγωνική προεξοχή (το κλιμακοστάσιο), ενώ στην πίσω πλευρά εφάπτεται η διώροφη πτέρυγα.

Η εσωτερική διάταξη δεν ακολουθεί τη γνωστή τριμερή διάρθρωση παρά μόνο στο πρόσθιο τμήμα της κατοικίας. Έτσι στον επίσημο όροφο, το υπερυψωμένο ισόγειο, βρίσκονταν στον χώρο υποδοχής (δύο σαλόνια και η τραπεζαρία), που διατάσσονταν γύρω από ένα κεντρικό, μεγάλο χολ. Το κλιμακοστάσιο βρίσκεται πλευρικά του μεγάλου χολ και στον χώρο του (κάτω από το πλατύσκαλο) εντάσσεται μια ευρύχωρη σκευοθήκη, ενώ ένας μικρός διάδρομος απομόνωνε τους ιδιωτικούς αυτούς χώρους, όπως και το αναγκαίο των επισκεπτών. Στο βάθος του κεντρικού χολ ένας διάδρομος οδηγεί στη Βοηθητική πτέρυγα, που την διατρέχει, δίνοντας πρόσβαση στα δωμάτια της κουζίνας, του ευρωπαϊκού τύπου, λουτρού (η κατοικία δεν έχει χαμάμ) και του πλυσταριού. Στον όροφο της πτέρυγας βρίσκονταν δύο δωμάτια υπηρετικού προσωπικού και το δώμα για το άπλωμα των ρούχων. Στον όροφο επαναλαμβάνεται η διάταξη του επίσημου ορόφου. Το κεντρικό χολ δίνει πρόσβαση σε τρία υπνοδωμάτια, ενώ το τέταρτο δωμάτιο ήταν το επίσημο γραφείο του ιδιοκτήτη. Το εσωτερικό κλιμακοστάσιο συνεχίζει με μικρότερο εύρος προς τη σοφίτα, στο μεσοδιάστημα δε σχηματίζεται μικρό αναγκαίο στο ύψος του πλατύσκαλου. Στην κατοικία διατηρείται η αρχική επίπλωση (κινητή και ακίνητη) και διακόσμηση. Στους επίσημους χώρους υποδοχής αλλά και στα υπνοδωμάτια υπάρχουν οροφोगραφίες και επίπλαστος διάκοσμος, αγνώστων Σμυρναίων καλλιτεχνών. Οι τοίχοι είναι επενδυμένοι με ταπεσαρίες από τη Μασσαλία, ενώ η επίπλωση προέρχεται από την Κωνσταντινούπολη και τη Βραΐλα. Σήμερα η ιδιοκτησία του αρχοντικού ανήκει στην κυρία Λιάνα Γιαλούση.

Φωτογραφικό υλικό από τα γυρίσματα στο αρχοντικό Παν. Βαμβούρη

2.1.2 Αρχοντικό Θρ. Αλεπουδέλη

Όνομα ιδιοκτήτη: Θρασύβουλος Αλεπουδέλης

Χρονολόγηση: 1912

Αριθμός:42

Σημερινή ιδιοκτησία: κ. Ιωάννου(απόγονος οικ. Αλεπουδέλη)

Θέση: Σουράδα

Αρχιτέκτων: Ηλιάδης (Κωνσταντινούπολη)

Ζωγραφικός διάκοσμοι: Διάκοσμοι αγνώστων καλλιτεχνών

Ιστορικά στοιχεία για την οικογένεια Αλεπουδέλη:

Ο Θρασύβουλος Αλεπουδέλης ανήκει προφανώς στην τάξη των αυτοδημιούργητων εμπόρων και επιχειρηματιών. Είχε καταγωγή από τον οικισμό Καλαμιάρη όπου ήταν και η πατρική κατοικία. Ο Θρασύβουλος Αλεπουδέλης, μαζί με τον αδελφό του Παναγιώτη, αναγράφονται ως βιομήχανοι σαπωνοποιίας με εγκαταστάσεις στον Πειραιά, όπου ήταν μόνιμοι κάτοικοι. Νυμφεύθηκε την Μαρία Σιφναίου, κόρη της μυτιληναίας οικογένειας εμπόρων και επιχειρηματιών της διασποράς και απέκτησε δύο παιδιά. Την κατοικία αυτή ο Θρασύβουλος Αλεπουδέλης έκτισε ως εξοχική. Σημαινόντα πρόσωπα, που συνδέθηκαν με την εκεί παραμονή τους είναι ο Ελευθέριος Βενιζέλος, προσωπικός φίλος του ιδιοκτήτη και ο Οδυσσέα Ελύτης, γιός του αδελφού του, Παναγιώτη. Η κατοικία παραμένει σε απογόνους της οικογένειας και διατηρείται στην αρχική μορφή μαζί με τον περιβάλλοντα χώρο.

Περιγραφή:

Η κατοικία κτίστηκε σε μεγάλη παραθαλάσσια έκταση, 4 περίπου στρεμμάτων, στο προάστιο της Σουράδας. Η κατασκευή διήρκεσε δύο χρόνια, 1910-1912. Το σχέδιο συντάχθηκε στην Κωνσταντινούπολη από τον Έλληνα αρχιτέκτονα Ηλιάδη και εκτελέστηκε από τον Μυτιληναίο εμπειρικό αρχιτέκτονα Φούσκα. Διασώζεται το πρωτότυπο σχέδιο της πρόσοψης, το οποίο προέβλεπε δύο ακραίους ορθογώνιους πύργους και πιο πλούσια διακόσμηση. Κατά την εκτέλεση του έργου, που είχε αναλάβει ο Ασ. Φούσκας, έγιναν τροποποιήσεις με παρέμβαση του ιδιοκτήτη. Τυπολογικά ακολουθούνται οι βασικές αρχές σύνθεσης προηγούμενων κατοικιών. Σημαντική διαφοροποίηση είναι η ανάπτυξη της κάτοψης κατά το πλάτος του οικοπέδου, παράλληλα προς την Θέα της Θάλασσας.

Στο υπόγειο προβλέπεται μία δεύτερη κουζίνα για τα μεγάλα γεύματα στον κήπο, τα κελάρια, το πλυσταριό και διάφοροι αποθηκευτικοί χώροι. Υπάρχει, λουτρό στον όροφο των

υπνοδωματίων. Αντί για σοφίτα προβλέπεται τέταρτος όροφος στο πυργοειδές, με πολυγωνική διαμόρφωση, με άνετους, ευρύχωρους χώρους για το υπηρετικό προσωπικό.

Μορφολογία:

Η μορφολογία του κτιρίου δεν διέπεται από αμιγή αρχιτεκτονικά πρότυπα. Η ασύμμετρη ογκοπλαστική συγκρότηση, η αδρή διακόσμηση και ο ν προεξέχουσες στέγες με ξυλόγλυπτα στοιχεία, ανάγουν στο στυλ Picturesque, ενώ η άρθρωση διέπεται, από ένα στοιχειώδη νεοκλασικό σύστημα. Η βάση διαμορφώνεται με κοκκινωπή λιθοδομή, που χρησιμοποιείται και ως περιμετρικό πέλμα, ως πλαισίωση ανοιγμάτων και ως διαχωριστική ταινία με τους υπερκείμενους ορόφους. Στους δύο κύριους ορόφους η διακόσμηση επικεντρώνεται στην κεντρική μορφολογική ενότητα που τονίζεται με ένα, μαρμάρινο νεοκλασικό πρότυλο. Η διακόσμηση των ακραίων ενοτήτων περιορίζεται σε αδρές οριζόντιες ταινίες και άνθινα μοτίβα. Η απόληξη του κτιρίου γίνεται με απλή στέγη, η φαρδιά προεξοχή της οποίας κοσμεύεται με ξυλόγλυπτες αντηρίδες.

Φωτογραφικό υλικό από τα γυρίσματα στην οικία Αλεπουδέλη.

2.1.3 Αρχοντικό Χαλήμ Μπέη – Δημοτική Πινακοθήκη Μυτιλήνης

Όνομα ιδιοκτήτη: Χαλήμ Μπέη

Χρονολόγηση: 1880

Αριθμός:46

Σημερινή Ιδιοκτησία: Δήμος Μυτιλήνης

Θέση: Επάνω Σκάλα

Γνωστό και ως: Πινακοθήκη Μυτιλήνης

Ιστορικά στοιχεία για τον Χαλήμ Μπέη:

Ο Χαλήμ Μπέης Κουλαζής Πασάς, μέλος μιας αρκετά παλιάς μουσουλμανικής οικογένειας του νησιού, των Κουλαζίδηδων θεωρείτο απ τους πλουσιότερους ανθρώπους του νησιού, με τεράστιες εκτάσεις ελαιόδεντρων στην ιδιοκτησία του. Καθώς ο Χαλήμ Μπέης ήταν πολύ αγαπητός σε όλη την πόλη κι εξαιρετικά δίκαιος, μαρτυρείται ότι στην κηδεία του έκλεισε όλη η αγορά και παρευρέθηκαν όλοι οι κάτοικοι. Μετά τον θάνατό του (1920) η οικογένειά του παραμένει στο νησί έως το 1923 και με την ανταλλαγή των πληθυσμών μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, ως μουσουλμάνοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν το νησί.

Περιγραφή κτηρίου:

Είναι από τα τελευταία σωζόμενα οθωμανικά κονάκια (μεγαλοαστική οικεία ενός μουσουλμάνου) που υπάρχουν στην πόλη της Μυτιλήνης. Ιδιοκτήτης ήταν ο Χαλήμ Μπέης. Χτισμένο όχι με ανατολικό αρχιτεκτονικό ρυθμό, αλλά βασισμένο σε έναν πιο ευρωπαϊκό στυλ. Το σπίτι θεωρείτο ανταλλάξιμη τουρκική περιουσία, η οποία έρχεται στα χέρια του ελληνικού δημοσίου. Λόγω της ευρυχωρίας του, πήρε το ρόλο «χώρου φιλοξενίας» καθώς υπήρχε τεράστιο προσφυγικό πρόβλημα, και έτσι λοιπόν στέγασε έλληνες πρόσφυγες από τη Μ. Ασία για περίπου πενήντα χρόνια. Ύστερα από αυτό, το κτίριο ερημώνει για περίπου είκοσι χρόνια, από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Φωτογραφικό υλικό από τα γυρίσματα στην Δημοτική Πινακοθήκη.

Φωτογραφικό υλικό από τα γυρίσματα στην Έκθεση «Που είναι η ωραία μου Μυτιλήνη» ; μέσα στη δημοτική Πινακοθήκη.

2.1.4 Αρχοντική κατοικία Βενλή 40 χρόνια κλειστή

4^η κατηγορία : Αρχοντικά κλεισμένα στον εαυτό τους

Τίτλος :Εγκατάλειψη

Η ζωή είναι φθορά και η φθορά ζωή.

Μέχρι και η Μόνα Λίζα φθείρεται εξάλλου. Εγκαταλειμμένα ή προσαρμοσμένα ;

-Αφού Βρίσκονται ακόμα όρθια προσαρμόστηκαν με τον τρόπο τους στο σήμερα.

Αφού όλα άλλαξαν γύρω τους σαν να προτίμησαν να μείνουν κλεισμένα στον εαυτό τους.

Φωτογραφικό υλικό από τα γυρίσματα σε εγκαταλελειμμένες κατοικίες.

ΔΕΝ

ΑΛΛΟΙΟΝΟΝΤΑΙ

ΜΕΤΑΜΟΡΦΟΝΟΝΤΑΙ

Μεταμορφώσεις Του Αναλλοίωτου

Τρίτο Κεφάλαιο :

Λίγα λόγια για το Ντοκιμαντέρ

Documentary = Documents + Reality

Ταινία τεκμηρίωσης :

Η απόδειξη, καθοδήγηση μιας σκέψης με βάση την πραγματικότητα. Η αναδιοργάνωση της πραγματικότητας χωρίς «ψέμα».

Ντοκιμαντέρ : Η τέχνη της πραγματικότητας, μια προσέγγιση για την απεικόνιση της. Η πραγματικότητα αποτελεί την πρώτη ύλη για την δημιουργία ενός ντοκιμαντέρ. Βασισμένο πάντα σε μια υπόθεση και χωρίς να έχει χαρακτήρα δημοσιογραφικού ρεπορτάζ, ασχολείται με το υπαρκτό δίνοντας την ευκαιρία για μια άμεση επαφή στον θεατή που είτε δεν ξέρει είτε δεν κοιτάζει την συγκεκριμένη εκδοχή αυτής της πραγματικότητας. Μέσα από το μοντάζ απομονώνεται η ουσία. Έπειτα ο θεατής είναι ελεύθερος να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα. Σε ένα ντοκιμαντέρ σκηνοθετείς την μάτια σου ή σκηνοθετείς τον χαρακτήρα σου.²

Πλατφόρμες Ντοκιμαντέρ:

- *Expository*
- *Poetic*
- *Reflexive*
- *Observational*
- *Participatory*
- *Per formative*

² Προσωπικές σημειώσεις από τις παραδόσεις των σεμιναρίων του καθηγητή Ιωάννη Σκοπετιά στο «Aegean Docs workshop», μήνας Νοέμβριος 2016

3.1 Όταν το Ντοκιμαντέρ έκανε πρεμιέρα

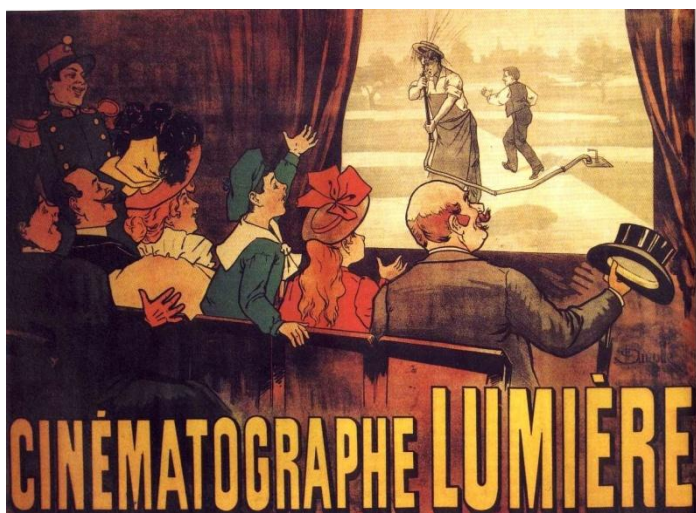
-Τα πρώτα βήματα

3.1.1 «Οι Πρωτοπόροι Αδελφοί Lumière»

1^η Λήψη : Η πρώτη λήψη που έγινε ποτέ, μια στημένη κάμερα έξω από το εργοστάσιο των αδελφών Lumière. Η συγκεκριμένη κάμερα κατέγραψε τους εργαζόμενους την ώρα που έβγαιναν από το εργοστάσιο.

2^η Λήψη: Η καταγραφή μιας οικογενειακής στιγμής. Το τσίσμα ενός μπέμπη που ανήκε στην οικογένεια Lumière.

3^η Λήψη: Συμπεριλαμβάνεται και το πρώτο “ειδικό εφέ” στην ιστορία του κινηματογράφου. Το

γκρέμισμα ενός τοίχου, που όμως επανέρχεται στην αρχική μορφή του, πριν γκρεμιστεί.

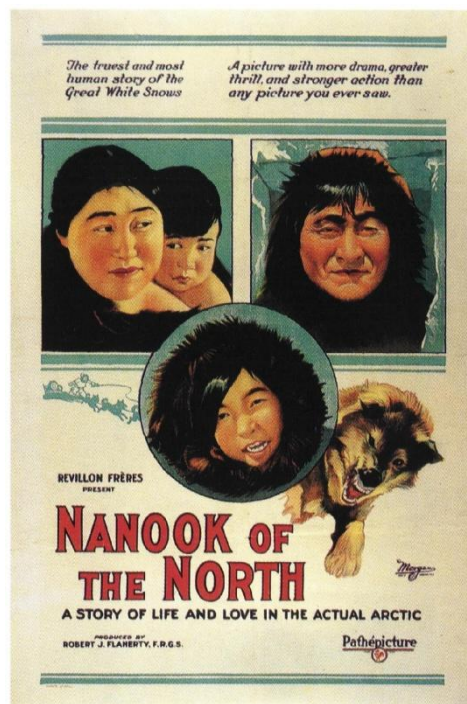
4^η Λήψη: Η πρώτη σκηνοθετημένη ιστορία κωμικού περιεχομένου. «Ο κηπουρός που Βρέχεται». Η πρώτη καταγραφή δομή και σενάριο.

3.1.2 « Ο Νανούκ του Βορρά»

Η 1^η ολοκληρωμένη καταγραφή αληθινών γεγονότων που ανοίγει την αλυσίδα των επόμενων ντοκιμαντέρ. Πρώτη προβολή κάπου στις ΗΠΑ το έτος 1922. Ασπρόμαυρη βωβή και με αγγλικούς μεσότιλους και με διάρκεια 79', ο Νανούκ του Βορά αποτελεί παραγωγή και σκηνοθεσία του Robert Flaherty. Ο ίδιος έχει επιμεληθεί και την φωτογραφία, ενώ την μουσική ανέλαβε ο Stanley Silverman. Το 1998 γίνεται μια αποκατάσταση του έργου με νέο μουσικό θέμα και συγχρονισμό ταχύτητας των πλάνων. Μια ιστορία ζωής και αγάπης στην πραγματική Αρκτική. Χωρίς ιστορία και υπόθεση, με μόνο θέμα την καθημερινή ζωή, την εναλλαγή των εποχών και των ασχολιών μιας μικρής ομάδας ανθρώπων. Το αναγνωρισμένο Αμερικανικό σιωπηλό ντοκιμαντέρ με σχηματική υπόθεση αποτελεί το 1^ο ντοκιμαντέρ μεγάλου μήκους στην ιστορία του κινηματογράφου.

«Εκείνη την εποχή δεν υπήρχε διαχωρισμός ταινίας και ντοκιμαντέρ».

Η ταινία πάντως που έχει ταυτιστεί με το ξεκίνημα τόσο του εθνογραφικού κινηματογράφου όσο και του ίδιου του ντοκιμαντέρ είναι «Ο Νανούκ του Βορρά» του Ρόμπερτ Φλάχερτι. Ο πρωτοπόρος δημιουργός χρησιμοποίησε εμπειρικά 2 από τις βασικές μεθόδους της κοινωνικής ανθρωπολογίας, την επιτόπια έρευνα με συμμετοχική παρατήρηση, την προσέγγιση «από τη σκοπιά του ιθαγενούς «from the native point of view».

3.1.3 « ΣΙΝΕ - ΜΑΤΙ»

-Εγώ είμαι το σινέ-μάτι.

Η κινηματογραφική μηχανή πρέπει να ενεργεί όπως το σινέ-μάτι, έχοντας δηλαδή σαν αποστολή να αντικαθιστά το μάτι του θεατή εκεί όπου εκτυλίσσεται ένα γεγονός: «Εγώ είμαι το σινέ-μάτι. Εγώ είμαι το μηχανικό μάτι. Είμαι μια μηχανή που θα δείχνει τον κόσμο έτσι όπως μόνο η μηχανή μπορεί να το κάνει. Το σινέ-μάτι περιλαμβάνει όλες τις μεθόδους, χωρίς καμιά εξαίρεση, που επιτρέπουν να καταφέρουμε να καταγράψουμε την πραγματικότητα: μια πραγματικότητα σε κίνηση». (Vertov 1923).

Ο Τζίγκα Βερτόφ (Ψευδώνυμο: Ντενίς Α. Κάουφμαν), εβραίο-πολωνικής καταγωγής Ρώσος, θεωρείται ο πατέρας του σοβιετικού ντοκιμαντέρ. Δημιούργησε το 1922 τη σειρά Κινό-Πράβντα. (κινηματογράφος - αλήθεια).

Η θεωρία του βασίζεται στην προϋπόθεση ότι το οπτικό ντοκουμέντο που έχει την ικανότητα να μιλάει από μόνο του και να είναι πραγματικά η αποκάλυψη της απτής πραγματικότητας. ο Βερτόφ μπορεί έτσι να θεωρηθεί ως ο πρόδρομος αυτού που θα είναι αργότερα η τηλεοπτική κάλυψη.

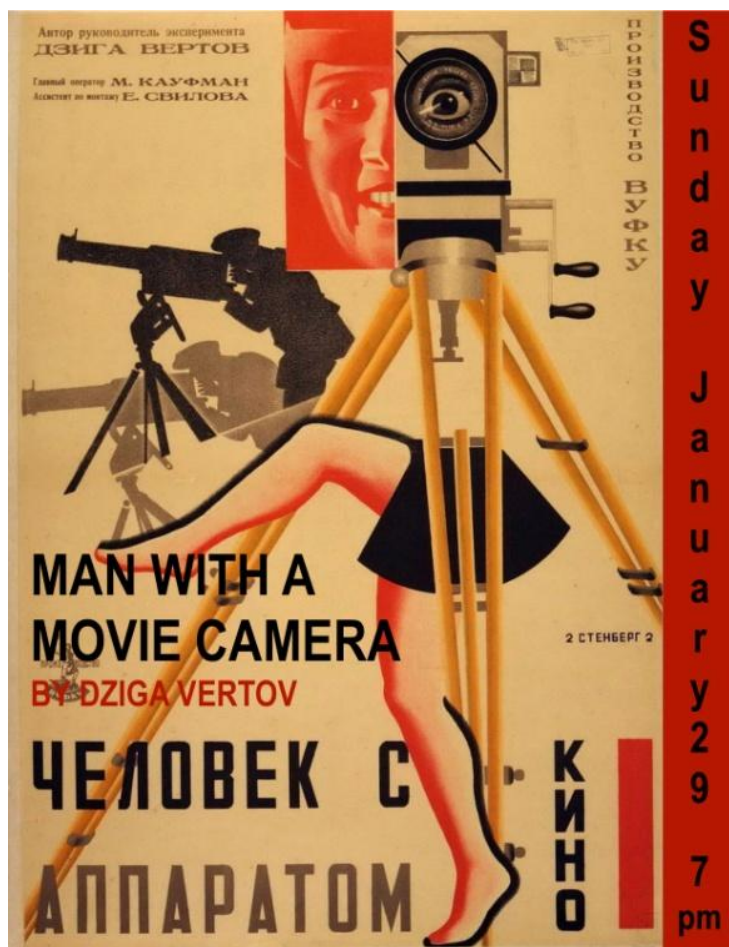
Ο άνθρωπος με την κινηματογραφική μηχανή (1929) είναι η πρακτική υλοποίηση των θεωριών του. Οι θεωρίες του Βερτόφ βρήκαν μεγάλη απήχηση στη Γερμανία από τον Hans Richter και στη Γαλλία από τον Jean Vigo, ο οποίος το 1929 πιστοποιούσε τη σπουδαιότητα του ζωντανού γυρίσματος, προσθέτοντας όμως ότι ο κινηματογράφος δεν θα μπορούσε να αποτελέσει καθαρή μαρτυρία της πραγματικότητας, αλλά «μια τεκμηριωμένη οπτική γωνία».

3.1.4«THE MAN WITH MOVIE CAMERA»

Μια ταινία από τον Βουβό κινηματογράφο του Τζίγκα Βερτόφ. Έχει ως υπόθεση την παρουσίαση της ζωής στην πόλη της Οδησού και άλλες πόλεις της Σοβιετικής Ένωσης. Χάραμα - Σούρουπο, Βλέπουμε πολίτες σε δουλειά και διασκέδαση. Η κάμερα εστιάζει τόσο σε άψυχα πράγματα (μηχανές) όσο και σε έμψυχα (ζώα- άνθρωποι). Με κύριο χαρακτήρα τον "Camera-man" (τίτλος), έχει ως στόχο να παρουσιάσει την ζωή όπως βιώνεται. Ακόμα βαθύτερος στόχος είναι και επίτευξη της αφύπνιση στο κόσμο. Τα πλάνα στην πραγματικότητα είναι από διάφορες πόλεις, ενώ η κάμερα μεταφέρεται παντού. Υπάρχει μια δήλωση έναρξης της ταινίας ενώ δεν υπάρχουν μουσική και τίτλοι.. Τέλος οι εκθαμβωτικές εικόνες κινητικού μοντάζ, αποτέλεσαν ένα βασικό συστατικό της επιτυχίας του. Ο οπερατέρ καταγράφει φαινομενικά ασύνδετες εικόνες της πόλης που συνθέτουν σαν πάζλ την πολυπλοκότητα της καθημερινής ζωής.

Βασικές τεχνικές:

1. Βίαιες μετακινήσεις κάμερας.
2. Το πάγωμα πλάνου.
3. Ο χωρισμός οθόνης στα δύο.

Τέταρτο Κεφάλαιο :

Η ταινία «Μεταμορφώσεις του Αναλλοίωτου»

4.1 Προσωπικές Σκέψεις & Συνεντεύξεις

4.1.1 Αρχοντική κατοικία του Παναγιώτη Βαμβούρη

1^η κατηγορία : Αρχοντικά που συντηρούνται άψογα έως και σήμερα.

Τίτλος: Ανάδειξη

Ένα σπίτι τόσο καλά διατηρημένο που θυμίζει studio ταινίας άλλωστε έχουν γυριστεί και ταινίες εδώ μέσα όπως μας είπε η σημερινή ιδιοκτήτρια. Η ξενάγηση σε ένα τέτοιο σπίτι σε κάνει σίγουρα να σκεφτείς πως το πρώτο πράγμα που θα κάνεις μόλις φύγεις από εκεί θα είναι να πάρεις τηλέφωνο τους φίλους σου και να τους το περιγράψεις. Η ιδιοκτήτρια του χαμογελαστή και φιλόξενη ότι χρειάζεται για να σε κάνει να νιώσεις άνετα σε ένα όχι και το συνηθισμένο σπίτι. Υπέροχα σαλόνια και άλλα δωμάτια, το καθένα με την δικιά του ομορφιά, έρχονται να δέσουν άψογα με τα Χωλ και τις αρχοντικές σκάλες που σε οδηγούν στους υπόλοιπους ορόφους. Αν μπορούσαμε να παρομοιάσουμε αυτό το αρχοντικό με ένα υπέροχο φαγητό, σίγουρα η σοφίτα του θα ήταν το γλυκάκι που έρχεται να κερδίσει εντυπώσεις και να κλείσει τέλεια το γεύμα σου. Το κερασάκι στην τούρτα λοιπόν! Το γκράφιτι στον εξωτερικό τοίχο που έχει επιμεληθεί ο γιος της.

Λιάνα Γαλούση, σημερινή ιδιοκτήτρια της αρχοντικής κατοικίας του Παν. Βαμβούρη.

4.1.2 Αρχοντική κατοικία του Θρ. Αλεπουδέλη

2^η κατηγορία : Αρχοντικά αφημένα στην τύχη τους

Τίτλος: Αποστασιοποίηση

Χτίστηκε ως εξοχική κατοικία. Κήπος 4 στρέμματα, 26 δωμάτια και 70 παράθυρα ! Προσωπικότητες όπως ο Οδυσσέας Ελύτης, και ακόμη παλαιότερα, ο Ελευθέριος Βενιζέλος έχουν ζήσει ή φιλοξενηθεί στο σπίτι αυτό. Ο σημερινός ιδιοκτήτης Κωνσταντίνος Ιωάννου με υποδέχτηκε στο τότε σπίτι του κηπουρού από μένει τα τελευταία 6 χρόνια. Καλοσυνάτος και ευδιάθετος κύριος, με όρεξη για χιούμορ και κουβέντα, κυριολεκτικά ένας άρχοντας!

Κων/ος Ιωάννου, σημερινός ιδιοκτήτης της αρχοντικής κατοικίας του Θρ. Αλεπουδέλη.

4.1.3 Αρχοντική κατοικία του Χαλήμ Μπέη (Δημοτική Πινακοθήκη Μυτιλήνης)

3^η κατηγορία : Αρχοντικά με μια άλλη χρήση στο σήμερα

Τίτλος: Επανάχρηση

Εδώ που σήμερα στεγάζεται η Πινακοθήκη της Μυτιλήνης ,παλαιότερα ήταν το αρχοντικό του Χαλήμ Μπέη. Για πολλούς το κτήριο έχει αξιοποιηθεί για κάποιους άλλους όχι όσο θα έπρεπε. Το βέβαιο είναι πως οι ρίζες της οικογένειάς του μένουν ακόμα και σήμερα ζωντανές. Αποτελεί κομμάτι της ιστορίας του νησιού, καθώς συνδέει δημιουργεί αλλά και δίνει ζωή στην ιστορία του τόπου.

Can Elgiz, δισέγγονος του Χαλήμ Μπέη.

4.2 Σενάριο

ΤΙΤΛΟΣ: «Μεταμορφώσεις Του Αναλλοίωτου»

ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ: «Διαφορετική Εποχή & Ακόμα Λάμπουν»

1. i. Θάλασσα με τον ήλιο που δύει	Ήχος από αέρα
2. i. Παιχνίδι της Σελήνης ii. Εναλλαγή αρχοντικών με κείμενο iii. 1 ^η ομιλία Αρχιτέκτονα. iv. Ερμού την ώρα του πανικού.	Μουσική: Beady Eye-Shine a light instrumental
3. i. Εγκαταλειμμένα σπίτια. (Εγκατάλειψη)	Μουσική: slide guitar
4. i. Ιστορική αναδρομή ii. 2 ^η ομιλία Αρχιτέκτονα	Μουσική: alt-J (Δ) Breezeblocks Instrumental
5. i. Αρχοντικό Π. Βαμβούρη (ανάδειξη)	Φωνή ON / OFF camera Μουσική: Verve-Bittersweet Symphony
6. i. Αρχοντικό Αλεπουδέλη (αποστασιοποίηση) ii. Αγ. Θεράποντας κοντινό	Φωνή ON / OFF camera Μουσική: Alex Turner-It's hard to get around the wind
7. i. Πινακοθήκη (επανάχρηση) ii. Νίκη iii. Can Elgiz iv. Πλοίο	Φωνή ON / OFF camera Μουσική: Matt Corby-Brother
8. ΤΕΛΟΣ - Credits	Μουσική: Oasis-Around the World

1. Το ντοκιμαντέρ εξελίσσεται στα πλαίσια του νησιού της Λέσβου, ένα νησί πάντα περιβάλλεται από Θάλασσα.
2. Μια γρήγορη εναλλαγή πλάνων δημιουργεί την σεκάνς της εισαγωγής. Τα κείμενα συμβολίζουν τις εσωτερικές σκέψεις του παρατηρητή και δημιουργού. Ακολουθεί το πρώτο απόσπασμα του αρχιτέκτονα με background τον Αγ. Θεράποντα καθώς και ορισμένα χαρακτηριστικά αρχοντικά της πόλης. Τέλος η σκηνή με τον χαρακτηριστικό δρόμο της Ερμού την ώρα του πανικού είναι ένα συνδεδεμένο κομμάτι καθώς αποτελεί την κατακλείδα της εισαγωγής, με σκοπό να δείξει βασικά χαρακτηριστικά της πόλης όπως, την κουλτούρα της (εκκλησία), την γεωγραφική της θέση (η ελληνική σημαία), τον νησιώτικο τρόπο ζωής (ψαρόβαρκα με γλάρους) και κυρίως ότι ο τόπος είναι «ζωντανός».
3. Το πάντρεμα μουσικής και εικόνας προσδίδει το συναίσθημα της μοναξιάς και της εγκατάλειψης. Γρήγορη εναλλαγή πλάνων, εστιασμένη σε λεπτομέρειες και χαρακτηριστικά σημεία ή αντικείμενα. Ποικίλα οπτικά ερεθίσματα.
4. Ένας συνδυασμός εικόνων της παλιάς και της σημερινής Μυτιλήνης μαζί με την παρουσίαση στοχευόμενων ιστορικών στοιχείων. Τα πλάνα αλλάζουν στον ρυθμό της μουσικής υπόκρουσης αναλύοντας το νόημα του τίτλου. Δεν αλλοιώνονται, μεταμορφώνονται, ένας τίτλος αναφερόμενος πάντα στις αρχοντικές κατοικίες. Το πέρασμα από το «χθες» στο «σήμερα» γίνεται συμβολικά με την χρήση της τεχνικής «time-lapse» σε κοντινό πλάνο στον Θεράποντα.
5. Η εισαγωγή της σεκάνς του συγκεκριμένου αρχοντικού γίνεται με μια εναέρια λήψη. Η χρήση drone εξυπηρετεί στην παρουσίαση του κτηρίου, σε σχέση με τον υπόλοιπο αστικό ιστό της πόλης. Έπειτα ακολουθεί συνέντευξη και εναλλαγή πλάνων από το εσωτερικό του σπιτιού. Η μουσική επιλογή δεν είναι τυχαία αφού γλυκόπικρο είναι μερικές φορές και το συναίσθημα του να ζεις σε ένα σπίτι σαν και αυτό. Από την αρχή έως και την μέση της σεκάνς μια διασκευή του αυθεντικού κομματιού συνοδεύει τις εικόνες και τα λόγια της συνεντευξιαζόμενης. Μια ιδιαίτερη διασκευή που αφήνει υποψίες στον θεατή για το ποιο τραγούδι πραγματικά είναι, με στόχο να τον προβληματίσει. Το ίδιο συναίσθημα διαισθάνεται οποιοσδήποτε εισέρχεται για πρώτη φορά στο συγκεκριμένο σπίτι κατά τα πρώτα του λεπτά. Έπειτα ο παρατηρητής, αισθάνεται πως αρχίζει να εξοικειώνεται με το σπίτι. Τότε το αυθεντικό τραγούδι παίρνει την θέση της διασκευής μέχρι και το τέλος της σεκάνς. Voice over γίνεται κατά την διάρκεια που η ιδιοκτήτρια εξιστορεί την φοβία της για ένα δωμάτιο που δεν επισκέπτεται ποτέ, συμβολίζοντας ότι μιλάει έξω από αυτό.
6. Η εισαγωγή της σεκάνς γίνεται και πάλι με μια εναέρια λήψη για τον ίδιο λόγο. Η σκηνοθετική προσέγγιση μένει σταθερή και στο δεύτερο αρχοντικό που συμβολίζει την αποστασιοποίηση. Αλλάζει ο τρόπος παρουσίασης του ιδιοκτήτη καθώς και η μουσική επιμέλεια .
7. Η αρχή της σεκάνς γίνεται με την καλλιτέχνη που συμβολίζει την σημερινή χρήση του κτηρίου. Τα πλάνα από την έκθεση «που είναι η ωραία μου Μυτιλήνη»; καθώς και ο Elgiz Can (δισέγγονος του Χαλήμ Μπέη) δείχνουν πως οι ρίζες της οικογένειας του άλλοτε ιδιοκτήτη Χαλήμ Μπέη είναι ακόμα ζωντανές.

4.2.1 Ορολογίες:

ΠΛΑΝΟ: Θεμελιώδες δομικό στοιχείο της εκάστοτε ταινίας.

ΣΚΗΝΗ: Αποτελείται από ένα ή από πολλά πλάνα.

ΣΕΚΑΝΣ: Ένα σύνολο σκηνών ή ενότητες πλάνων γύρω από τον ίδιο θεματικό πυρήνα.

Time-Lapse: Δημοφιλής τεχνική ανάμεσα στη φωτογραφία και το Βίντεο. Η καταγραφή ένας γεγονότος με διαδοχική λήψη φωτογραφιών σε τακτά μεσοδιαστήματα, τα οποία μετατρέπονται σε Βίντεο.

Voice- Over ή αλλιώς Σπικάζ: Η ασύγχρονη αφήγηση. Ακούγεται κυρίως η φωνή του αφηγητή και χαμηλώνουν οι υπόλοιποι ήχοι και η μουσική.

Γενικό Κάδρο: Η ένταξη του σημείου αναφοράς στον χώρο.

Μεσαίο Κάδρο: Πιο κοντινή επαφή του Θεατή με το σημείο αναφοράς.

(γλώσσα σώματος ,διάλογοι)

Κοντινό Κάδρο: Έχει να κάνει με την απεικόνιση του συναισθήματος

4.3 Διαδικασία & Τεχνική Υλοποίησης

- **Σκηνοθεσία :**

Η σκηνοθετική ματιά εν συντομία :

Γρήγορη εναλλαγή πλάνων, εστιασμένη σε λεπτομέρειες και χαρακτηριστικά σημεία ή αντικείμενα. Ποικίλα οπτικά ερεθίσματα. Προσδίδουν μια αίσθηση των αναμνήσεων ενός ανθρώπου με φωτογραφική μνήμη, ενός σιωπηλού παρατηρητή. Με την είσοδο σε έναν άγνωστο χώρο, σε ένα δωμάτιο ο εγκέφαλος καταγράφει ό,τι μπορεί να κεντρίσει τις αισθήσεις. Μετά την έξοδο από τον χώρο, ο νους επαναφέρει τις σκηνές που αποτυπωθήκαν, και κατέγραψαν θέλοντας ή μη, τα ματιά του παρατηρητή. Ανασύρει από τη μνήμη εικόνες λιγοστών δευτερολέπτων σε διάρκεια. Εικόνες με τα πιο έντονα σημεία ενός δωματίου, ενός κήπου, μιας βεράντας, όλα όσα δηλαδή είναι αυτά που για τον παρατηρητή διαμορφώνουν την φυσιογνωμία και την υπόσταση του χώρου μέσα στον οποίον η περιήγηση μετατράπηκε σε εμπειρία . Η γρήγορη εναλλαγή πλάνων αποδίδει ένα διαφορετικό και ίσως πιο πρωτότυπο τρόπο οπτικοποίησης σχετικά με το θέμα του συγκεκριμένου ντοκιμαντέρ. Το νόημα και τα συναισθήματα πηγάζουν μέσα από μια ροή πλάνων με συγκεκριμένη αλληλουχία. Το κείμενο αφήγησης συμβολίζει τις εσωτερικές σκέψεις του δημιουργού - παρατηρητή. Η χρήση Drone εξυπηρετεί οποιαδήποτε εκτός σπιτιού κίνηση κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων προκειμένου να δείξει στον θεατή το αρχοντικό ως σημείο αναφοράς σε σχέση με τον χώρο.

- **Μοντάζ :**

Το μοντάζ πραγματοποιήθηκε με το πρόγραμμα Premiere Pro CS6.

Η επιλογή των πλάνων που κρατήθηκαν, έγινε με κριτήριο πόσο στοχευόμενα αλλά και ουσιαστικά πρέπει να είναι με βάση το επιθυμητό αποτέλεσμα. Επίσης στόχος ήταν να μην ξεπεραστεί το χρονικό όριο των 30'.

- **Συνεντεύξεις :**

Όσον αφορά τις συνεντεύξεις, η μέθοδος που ακολουθήθηκε ήταν κατά βάση κοινή για και για τις πέντε. Ερωτήσεις σχετικά με το περιεχόμενο της συζήτησης απομονώνοντας στο μοντάζ τις πιο στοχευμένες απαντήσεις. Όλοι οι χαρακτήρες μιλάνε μέσω συνεντεύξεων. Όλα ξεκινάνε με την ενημέρωση του συνεντευξιζόμενου για τον στόχο του ντοκιμαντέρ, έπειτα από μια χαλαρή κουβέντα η κάμερα αρχίζει να γράφει. Δεν υπάρχει διάλογος παρά μόνο ερωτήσεις που απαντώνται από το άτομο που είναι στημένο μπροστά από την κάμερα.

Η κανονική διάρκεια των συνεντεύξεων κράτησε πολύ περισσότερο από τις μονταρισμένες, με μέση διάρκεια την μια ώρα. Όλες διαδραματίζονται στον αντίστοιχο εσωτερικό χώρο που αναφέρεται ο συνεντευξιαζόμενος, εκτός από μία που βρίσκεται σε εξωτερικό χώρο και συγκεκριμένα σε μια ταράτσα με θέα την πόλη και τον Αγ. Θεράποντα.

Εξωτερική συνέντευξη του αρχιτέκτονα Παναγιώτη Βεκρή

- **Σχετικά με τον ήχο:**

Το επιθυμητό αποτέλεσμα δημιουργείται μέσα από το πάντρεμα εικόνας και μουσικής ή ήχου δημιουργώντας ένα ηχοτοπίο ικανό να μεταδώσει σκέψεις προβληματισμούς και συναισθήματα (Chion 2010, 25-50).

Συγκεκριμένα οι μουσικές επιλογές στο τελικό οπτικοακουστικό προϊόν πηγάζουν από τα συναισθήματα και την αύρα που δημιουργεί το κάθε αρχοντικό και αντίστοιχα ο κάθε ιδιοκτήτης. Προσπαθώντας να μεταδώσουν στον θεατή την ματιά του δημιουργού αλλά και την απεικόνιση της πραγματικότητας. Το στυλ και η εναλλαγή των τραγουδιών προσδίδουν μια συγκεκριμένη ταυτότητα στο ντοκιμαντέρ, με κύριο στόχο να το κάνουν πιο ελκυστικό αλλά και πιο πρωτότυπο ξεφεύγοντας από ηχητικά στερεότυπα.

- **Εξοπλισμός:**

Ο εξοπλισμός που χρησιμοποιήθηκε για την υλοποίηση του συγκεκριμένου ντοκιμαντέρ είναι ο εξής:

DSLR Nikon D5100

DSLR Nikon D7100

Τρίποδο Prima Photo gear

Μικρόφωνο Rode VideoMic

Drone Phantom 3

4.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Δυσκολίες:

Οι δυσκολίες ήταν αρκετές. Ο εξοπλισμός μου αρκετές φορές αποτέλεσε τροχοπέδη στην υλοποίηση του ντοκιμαντέρ. Από την άλλη πλευρά η προσέγγιση ορισμένων αρχοντικών φάνταζε ακατόρθωτη. Με τους σωστούς χειρισμούς αλλά και τις σωστές συστάσεις η εύρεση ιδιοκτήτων, πρόθυμων να ανοίξουν τα σπίτια τους αλλά και να μοιραστούν τις ιστορίες τους μαζί μου, έγινε παραπάνω από εφικτή.

Ένας άλλος αστάθμητος παράγοντας κατά την διάρκεια των γυρισμάτων ήταν ο καιρός. Για να ολοκληρωθεί το ντοκιμαντέρ χρειάστηκε να περάσει το διάστημα των 10 μηνών. Δυσκολίες υπήρξαν κατά τον χειμώνα όπου έβρεχε ασταμάτητα ή λόγω συννεφιάς ο φωτισμός δεν ήταν ο επιθυμητός. Αντίστοιχα όσο πλησίαζε το καλοκαίρι οι μεσημεριανές ώρες καθώς και οι απογευματινές ήταν απαγορευτικές λόγω της υψηλής θερμοκρασίας. Επομένως πολλά γυρίσματα έγιναν πρωινές ώρες από τις 6.00 - 9.00 π.μ .

Το μεγαλύτερο εμπόδιο που συνάντησα όμως ήταν ότι οι περισσότεροι έχουν συνδέσει τα αρχοντικά σπίτια με το παρελθόν. Δεν μπορούν να ξεφύγουν από αυτό το στερεότυπο, πιστεύοντας ότι οποιαδήποτε αναφορά για αυτά τα σπίτια πρέπει να είναι άμεσα συνδεδεμένη με την αρχιτεκτονική τους ιδιαιτερότητα ή την εποχή που δημιουργήθηκαν. Αποφεύγοντας να μιλήσουν για τις σημερινές πτυχές της ιστορίας αυτών των οικημάτων. Ως αποτέλεσμα, και άξιο αναφοράς, είναι πως οι σημερινοί κάτοικοι της Λέσβου δεν γνωρίζουν την σύγχρονη ιστορία των σπιτιών. Τέλος δεν γνωρίζουν ένα κομμάτι της ιστορίας του τόπου τους!

- Προβληματισμοί και προσωπική εμπειρία:

Μέσα από το εγχείρημα της δημιουργίας του ντοκιμαντέρ, είναι βέβαιο ότι δεν εξαντλείται η παρουσίαση όλων των περιπτώσεων για να καταλήξουμε σε συμπεράσματα. Οι περιπτώσεις αυτές συνθέτουν όχι μόνο διαφορετικές όψεις της σχέσης των αρχοντικών με το σήμερα, αλλά αποτελούν την πιο δυνατή μαρτυρία ότι τα αρχιτεκτονικά μνημεία του παρελθόντος διατηρούν ζωντανό τον ιστορικό, μνημειακό τους χαρακτήρα και διασώζουν έστω ένα μέρος από το μεγαλείο του παρελθόντος, όταν έχουν λόγο ύπαρξης στο παρόν και ελπίδα για επιβίωση στο μέλλον.

Ωστόσο, ένα αναπάντητο ερώτημα, γεννήθηκε στη σκέψη μου κατά το σχεδιασμό και την υλοποίηση του ντοκιμαντέρ:

Τελικά το ανθρώπινο στοιχείο προσαρμόζεται στο αρχοντικό-μνημείο ή το αρχοντικό προσαρμόζεται στον ιδιοκτήτη του; Ποιο είναι πιο δυνατό, ποιο κυριαρχεί σήμερα, ποιο θα κυριαρχήσει στη μελλοντική σχέση τους;

Υπάρχει σωστή ή λάθος απάντηση τελικά;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η παράθεση της Βιβλιογραφίας ακολουθεί το σύστημα Imperial College London Harvard Style (Citing & Referencing : Harvard Style, The library, [Online] : <http://www3.imperial.ac.uk/library/subjectsandsupport/referencemanagement/harvard/references>

Βαλούκος, Σ. (2003) *Ιστορία του Κινηματογράφου*. Εκδόσεις Αιγόκερως, Αθήνα.

Bordwell, D., Thompson, K. (2012) *Εισαγωγή στην Τέχνη του Κινηματογράφου*. Έκδοση Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα.

Chion, M. (2010) *Ο Ήχος στον Κινηματογράφο*. Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Ζαγωρησίου, Μ. (1995) *Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική της Λέσβου*. Έκδοση Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας, Αθήνα.

Σιφναίου, Ε. (1996) *Λέσβος. Οικονομική και κοινωνική ιστορία (1840-1912)*. Τροχαλία, Αθήνα.

Στάθη, Ε., Σκοπετέας, Γ. (2003) *Ντοκιμαντέρ μια άλλη πραγματικότητα*. Εκδόσεις Αιγόκερως, Αθήνα.

Στάθη, Ε. (2011) *Σημεία και Σύμβολα στην Φιλμική Γλώσσα*. Εκδόσεις Αιγόκερως, Αθήνα.

Σωτηρίου - Δωροβίνη, Ι. (2001α) *Η αρχιτεκτονική των κατοικιών της ανώτερης αστικής τάξης της Μυτιλήνης (1850-1930)*, Α τόμος. Δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Αθήνα.

Σωτηρίου - Δωροβίνη, Ι. (2001β) *Η αρχιτεκτονική των κατοικιών της ανώτερης αστικής τάξης της Μυτιλήνης (1850-1930)*, Β τόμος. Δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Αθήνα.

Διαδικτυακές πηγές

Τσούμπας, Γ. (2014) *Τα αρχοντικά της Λέσβου-ένα φωτογραφικό άλμπουμ του ΓΙΩΡΓΟΥ ΤΣΟΥΜΠΑ* [Online]:

<https://istoriatexnespolitismos.wordpress.com/2014/03/10/%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%B2%CE%BF%CF%85-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CF%86%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9/>(τελευταία επίσκεψη 23-4-2017)

Lesvosnews (2015) *Τα αρχοντικά της Μυτιλήνης*

[Online]:

<http://www.lesvosnews.net/articles/news-categories/afieromata/ta-arhontika-tis-mytilinis>

(τελευταία επίσκεψη 23-4-2017)